

ISSN 1648-0627 print

ISSN 1822-4202 online

VERSLAS: TEORIJA IR PRAKTIKA
BUSINESS: THEORY AND PRACTICE

<http://www.btp.vgtu.lt>; <http://www.btp.vgtu.lt/en>

2007, Vol VIII, No 3, 153–160

TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ BALTIJOS ŠALYSE TYRIMAS

Laima Šečkutė¹, Vytautas Tvaronavičius²

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹laima.seckute@vv.vgtu.lt; ²finansu.katedra@vv.vgtu.lt

Įteikta 2007-05-16; priimta 2007-07-02

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama, kiek tiesioginės užsienio investicijos lemia Baltijos šalių bendrąjį vidaus produktą ir eksportą. Atskirai tiriama, kokie veiksniai daro įtaką tiesioginių užsienio investicijų srautams į šalis. Straipsnyje suformuluotos prielaidos apie konkrečius sąryšius tarp tiesioginių užsienio investicijų, bendrojo vidaus produkto, eksporto, mokesčių naštos, rinkos dydžio ir kt. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Prielaidoms tikrinti naudojama koreliacinė analizė, reikšmingumui įvertinti – Stjudento kriterijaus metodas.

Kiekybinis atskirų sąryšių įvertinimas leidžia palyginti ir ekonomiškai interpretuoti tiesioginių užsienio investicijų vaidmenį Baltijos šalių ekonomikoje, leidžia suformuoti valstybių požiūrį į tiesioginių užsienio investicijų skatinimą.

Reikšminiai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, bendrasis vidaus produktas, eksportas, investicijas lemiantys veiksniai, kiekybinis įvertinimas, Lietuva, Latvija, Estija

ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE BALTIC STATES

Laima Šečkutė¹, Vytautas Tvaronavičius²

Vilnius Gediminas Technical University, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania

E-mail: ¹laima.seckute@vv.vgtu.lt; ²finansu.katedra@vv.vgtu.lt

Received 16 May 2007; accepted 2 July 2007

Summary. Influence of foreign direct investment on the gross domestic product and export of Baltic States is being analyzed. A separate part of research includes the analysis of the factors influencing the flows of foreign direct investments in the countries. The hypotheses that were stated concentrate on relationships between foreign direct investment, gross domestic product, export, tax burden, market size, etc. in Lithuania, Latvia and Estonia. In order to check the hypotheses the correlation analysis and the Student's criteria method are being used.

Quantitative analysis of separate relations enables to compare and economically interpret the role of foreign direct investment in the Baltic countries economies and allows forming the attitude of states towards the stimulation of foreign direct investment.

Keywords: foreign direct investment, general domestic product, export, factors causing foreign direct investment, quantitative analysis, Lithuania, Latvia, Estonia.

1. TUI – veiksnys, darantis įtaką ekonominiam augimui

Baltijos šalyse tiesioginės užsienio investicijos vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominių augimą skatinančia sąlyga. Toks požiūris į TUI padiktavo atitinkamą Baltijos šalių ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: šalys visokeriopa skatino ir skatina tarptautinio kapitalo atėjimą [1, 2]. Jam suteikiamos tiek mokesstinės lengvatos, tiek ypatingos strateginio investuotojo teisės privatizuojant svarbius valstybei objektus. Tačiau, atskiri atvejai verčia abejojti, ar visada TUI pačios užtikrina produktyvumo augimą, parduodamų prekių ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą.

Tuo tikslu šiame straipsnyje atliekama tiesioginių užsienio investicijų įtakos veiksniams, darantiems įtaką šalies ekonominiam augimui, analizė. Pagrindinis šio straipsnio tikslas – nustatyti ir kiekybiškai įvertinti pagrindinius tiesioginių užsienio investicijų veikiamus ekonomikos rodiklius bei veiksnius, darančius įtaką tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į Baltijos šalis. Dėl didelio TUI veikiamų ekonominių rodiklių kiekio ir ryškių vertinimo metodų skirtumams vertinti buvo atrinkti tik tokie pagrindiniai kiekybiškai įvertinami rodikliai, kurių svarba pagrįsta mokslinėje literatūroje. TUI ir atrinktų rodiklių ryšių rūšis ir jų stiprumas įvertintas naudojant koreliacinę analizę. Gautų rezultatų reikšmingumas patikrintas Stjudento kriterijaus metodu. Bendras tyrimo modelis grafiškai pavaizduotas 1 paveiksle.

2. Tiesioginės užsienio investicijos ir bendrasis vidaus produktas

Užsienio investicijos yra tiek didelių, tiek mažų, tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių ekonomikos augimo

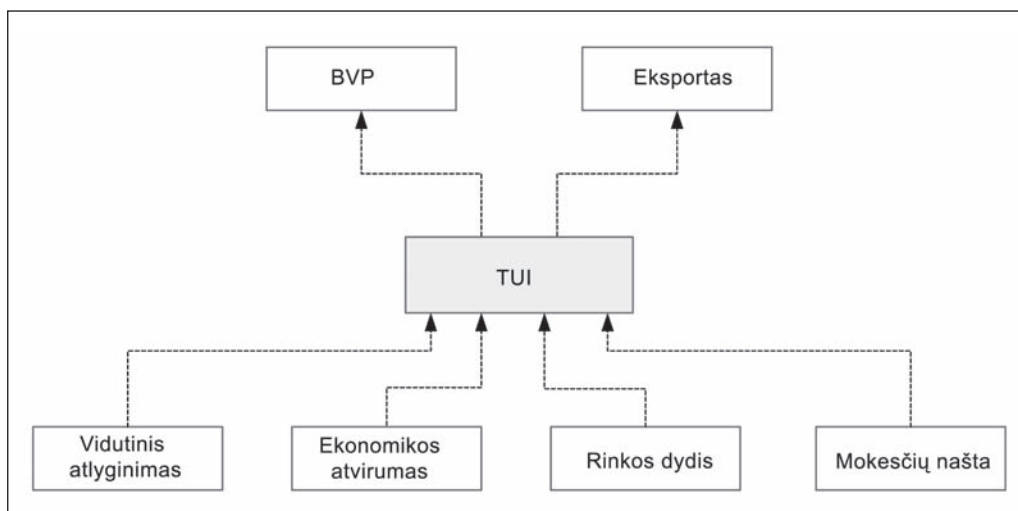
pagrindas. TUI labai prisidėjo prie pasaulio ekonomikos plėtros – jos traukia kapitalą į projektus, kurių vietinis kapitalas negalėtų patenkinti [3]. Besivystančiose šalyse TUI yra priemonė sparčiai plėtoti ūkį, tobulinti industrinę bazę ir mažinti šalies nepriklausomybę nuo vieno iki kelių ūkio sektorių [4]. Tiesioginės užsienio investicijos sudaro prielaidas ir skatina naujų įmonių kūrimąsi, produktų plėtotę bei naujų darbo vietų formavimą.

1 prielaida: Tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies bendrojo vidaus produkto augimui.

Lietuvoje BVP augimo tempai yra labai spartūs (2 pav.) – per nagrinėjamą laikotarpį vidutinis BVP augimas per metus buvo 14,1 %. Daugiausiai per šį laikotarpį šalies BVP padidėjo 1997 ir 2000 m. – atitinkamai 36,8 ir 20,7 %. Mažiausias augimas buvo 1999 m., kai BVP paaugo vos 2,7 %, tačiau šis reiškinys siejamas su Rusijos krize.

3 ir 4 pav. pateikta Latvijos ir Estijos TUI ir BVP raida. Šiose valstybėse tiek TUI, tiek BVP per nagrinėjamą laikotarpį nuolat augo, išskyrus pastebimą sąstingį 1998–1999 m. Užsienio prekybą pastaruoju laikotarpiu riboja Rusijos krizė, kuri darė įtaką visų trijų Baltijos šalių ekonomikos raidai. Nagrinėjant TUI dalį vienam žmogui nagrinėjamose šalyse, gerokai pirmauja Estija. Vidutinis šios šalies gaunamų TUI dalis vienam žmogui per nagrinėjamą laikotarpį yra 3,2 tūkst. eurų. Latvijos – 1 tūkst., o Lietuvos – 940 eurų.

Remiantis trijų Baltijos valstybių statistiniais duomenimis matyti, kad Latvijos [5] ir Estijos [6] ekonomikos augimas pasiekė aukščiausią lygį per pastaruosius metus. Palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, per 2006 m. sukurtas BVP išaugo: Latvijoje – 11,9 %, o Estijoje – 11,4 %. 2006 m. Lietuvos ekonomika augo taip pat pakankamai sparčiai – BVP augimas siekė 7,5 %.

1 pav. Tyrimo modelis

Fig 1. Model of research

Latvijos ekonomika sparčiausiai Baltijos valstybėse augo ir 2005 m. 2005 m. Latvijos BVP padidėjo 10,6 %, Estijos – 10,5 % ir Lietuvos BVP – 7,6 %. Palyginti su kitomis 27 ES valstybėmis narėmis, per 2006 m. sukurtas BVP taip pat sparčiausiai augo Latvijoje, 2 ir 3 vietose yra Estija ir Slovakija, Lietuva – ketvirtoje vietoje. Ekonomikos augimą visose šalyse lėmė išaugusi vidaus paklausa, namų ūkių vartojimo apimtys augimas ir investicijų augimas.

Įvertinus BVP dalį vienam žmogui nagrinėjamosiose šalyse, pirmauja Estija. Vidutinė šios šalies BVP dalis vienam žmogui per nagrinėjamą laikotarpį yra 5,2 tūkst. eurų. Lietuvoje – 4 tūkst., o Latvijoje – 3,8 tūkst. eurų.

1 lentelėje pateikiami tiesioginių užsienio investicijų ir bendrojo vidaus produkto absoliučių dydžių koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad egzistuoja labai stiprus ryšys tarp visų trijų nagrinėtų šalių TUI ir BVP. Tai įrodo pirmąją prielaidą. Įvertinus kiekvieno analizėje naudoto kintamojo reikšmingumą Stjudento kriterijaus metodu nustatyta, kad tiesioginės užsienio investicijos yra reikšmingas veiksnys visų šalių bendrajam vidaus produktui. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo – 0,05, laisvės laipsnis abiem imtims lygus 7. Pirmoji prielaida patvirtino visais atvejais: Lietuvos, Latvijos ir Estijos, tad galima teigti, kad *tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies bendrajam vidaus produktui*.

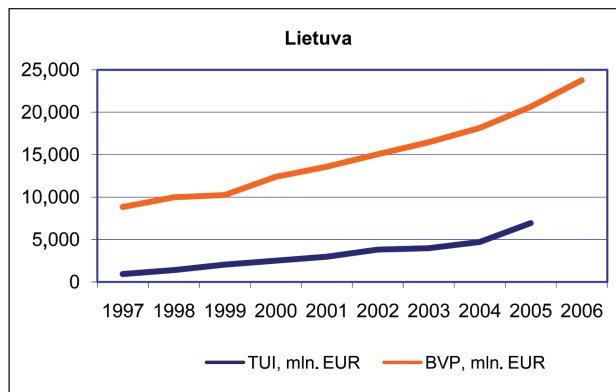
3. Tiesioginės užsienio investicijos ir eksportas

Paprastai užsienio kapitalo investicijos į šalies įmones lydi naujų technologijų diegimą ir gaminių asortimento atnaujinimą, kokybės gerinimą ir išėjimą į naujas užsienio rinkas. Tiesioginės užsienio investicijos stimuliuoja rinkų plėtrą. Užsienio kapitalo įmonės labiau nei vietinės suinteresuotos eksportu. Tarptautinės korporacijos yra išplėtojusios rinkas užsienyje, turi gerą verslo kontaktų tinklą daugelyje šalių, tai lemia eksporto didėjimą. Užsienio investuotojai kartu su užsienio kapitalu taip pat perduoda ir verslo ryšius su tarptautinėmis finansų institucijomis. Tai lemia eksporto plėtrą [7], o tai naudinga tiek įmonei, tiek visai šaliai.

2 prielaida: *Tiesioginės užsienio investicijos į šalį daro teigiamą poveikį jos eksportui.*

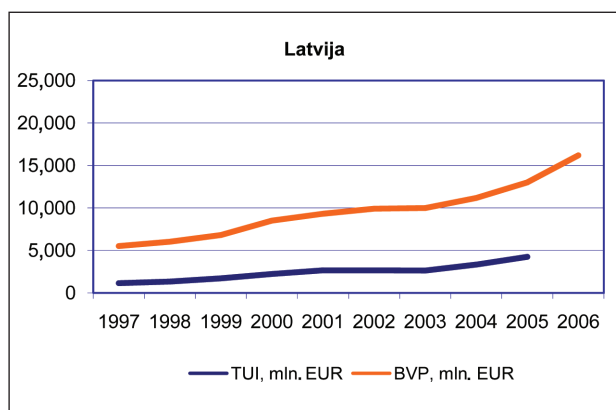
5–7 pav. pateikiama Lietuvos, Latvijos ir Estijos tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto statistinių rodiklių grafinė išraiška 1997–2005 m. Paveiksluose pateikiami orientaciniai 2006 m. duomenys nėra galutiniai ir toliau analizėje nenaudojami. Beveik visą nagrinėjamą laikotarpį visų trijų šalių eksportas augo, išskyrus nuosmukį 1999 m. Užsienio prekybos sąstingį tuomet lėmė 1998 m. rugpjūčio mėnesį prasidėjusi Rusijos krizė, tačiau kitais metais visų trijų šalių užsienio prekyba atsigavo.

Pastebima, kad palyginti su Lietuva, Latvijos ir Estijos

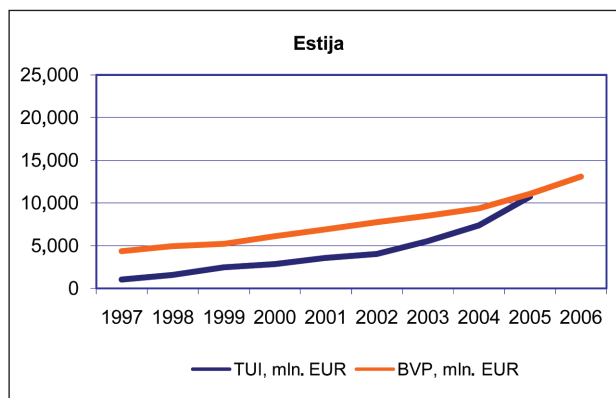
2 pav. TUI ir BVP raida Lietuvoje

Fig 2. FDI and GDP trends in Lithuania

3 pav. TUI ir BVP raida Latvijoje

Fig 3. FDI and GDP trends in Latvia

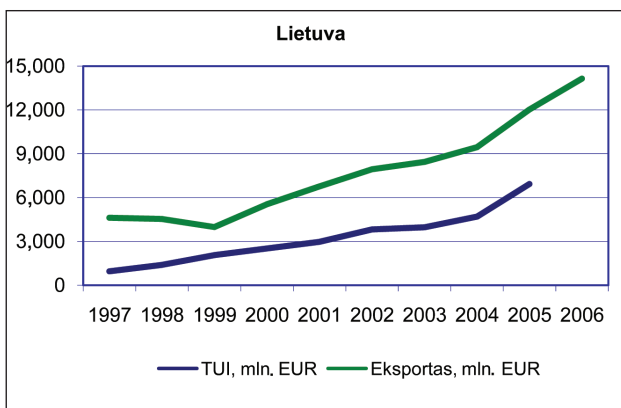
4 pav. TUI ir BVP raida Estijoje

Fig 4. FDI and GDP trends in Estonia

1 lentelė. TUI ir BVP priklausomybės rodikliai

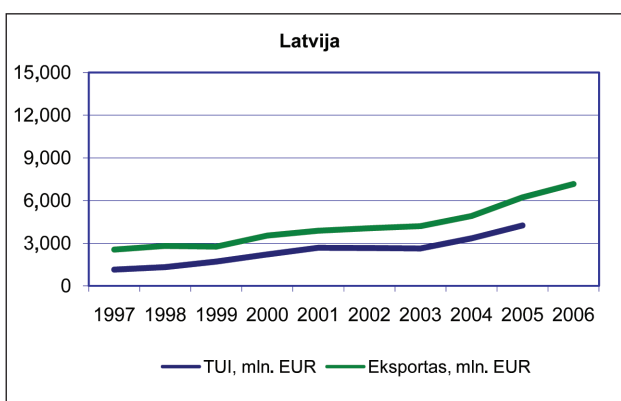
Table 1. Indicators of FDI and GDP interrelationship

Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritis}
Lietuva	0,9805	13,2164	2,3646
Latvija	0,9910	19,6378	2,3646
Estija	0,9746	11,5061	2,3646

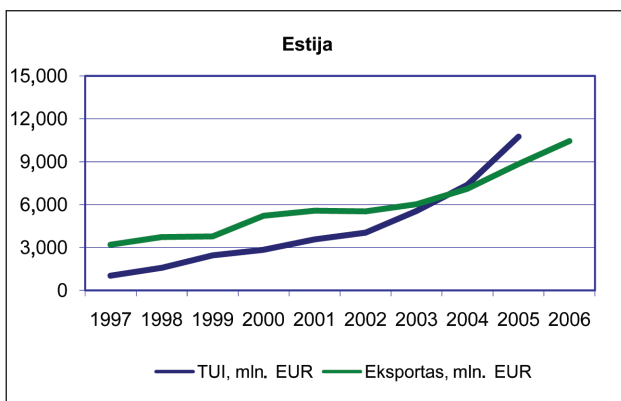
5 pav. TUI ir eksporto raida Lietuvoje

Fig 5. FDI and export trends in Lithuania

6 pav. TUI ir eksporto raida Latvijoje

Fig 6. FDI and export trends in Latvia

7 pav. TUI ir eksporto raida Estijoje

Fig 7. FDI and export trends in Estonia

2 lentelė. TUI ir eksporto priklausomybės rodikliai

Table 2. Indicators of FDI and export interrelationship

Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritinis}
Lietuva	0,9722	10,9822	2,3646
Latvija	0,9861	15,6846	2,3646
Estija	0,9736	11,2770	2,3646

užsienio prekybai atsikurti po krizės prirėkė gerokai ilgesnio laikotarpio. Kita vertus, tiek Latvijos, tiek Estijos importas ir eksportas yra panašaus lygio, o Lietuva importuoja kur kas daugiau nei eksportuoja ir per nagrinėjamą laikotarpį šis skirtumas vis didėja.

2 lentelėje pateikiami tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto Lietuvoje, Latvijoje bei Estijoje koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad egzistuoja labai stiprus ryšys tarp visų trijų nagrinėtų šalių TUI ir eksporto. Stjudento kriterijaus metodu atlikto įvertinimo rezultatai rodo, kad tiesioginės užsienio investicijos yra reikšmingas veiksnys visų šalių eksportui. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo – 0,05, laisvės laipsnis lygus 7.

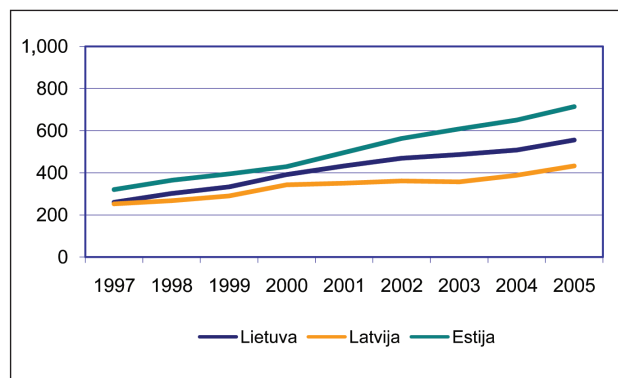
Antroji prielaida pasitvirtino visais atvejais: Lietuvos, Latvijos ir Estijos, tad galima teigti, kad *tiesioginės užsienio investicijos į šalį daro teigiamą poveikį jos eksportui*.

4. Vidutinis atlyginimas ir tiesioginės užsienio investicijos

Tarp visų Europos Sąjungos šalių trijose Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – vidutinis atlyginimas, vertinant į eksportą orientuotas ūkio šakas, patrauklias užsienio investuotojams, yra vienas mažiausių. Vidutiniai atlyginimai šių šalių gamybos sektoriuje yra kur kas mažesni nei išsivysčiusiose ES šalyse. Toks pranašumas, palyginti su kitomis ES šalimis, sudaro prielaidų pritraukti daugiau užsienio investicijų, tačiau sparčiai kylant atlyginimams šis pranašumas mažėja [8]. Siekiant įvertinti vidutinio atlyginimo įtaką į šalį pritraukti tiesioginių užsienio investicijų, bus patikrinta tokia prielaida.

3 prielaida: *Didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyje daro neigiamą įtaką pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms.*

8 pav. parodyta statistinių Lietuvos, Latvijos ir Estijos vidutinių mėnesio atlyginimų, išreikštų eurai, raida. Visą nagrinėjamą laikotarpį vidutiniai mėnesio atlyginimai Lietuvoje ir Estijoje didėjo. Latvijoje atlyginimai kilo taip pat

8 pav. Vidutinis mėnesio atlyginimas Baltijos šalyse (EUR)
Fig 8. Average salary in the Baltic countries (in euros)

beveik visą laikotarpį, išskyrus 2002–2003 m., kai smuktelėjo nuo 360,9 iki 357,3 eurų per mėnesį. Tarp trijų nagrinėjamų šalių Estijoje vidutinis atlyginimas buvo didžiausias, o Latvijoje – mažiausias.

3 lentelėje pateikiami tiesioginių užsienio investicijų ir vidutinio atlyginimo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacijos analizė rodo stiprų tiesioginių ryši tarp kintamųjų visose nagrinėjamose šalyse. Stjudento kriterijaus metodu su reikšmingumo lygmeniu 0,05, o laisvės laipsniu 7 įvertinus kintamųjų reikšmingumą gauname, kad vidutinis mėnesio atlyginimas šalyje yra reikšmingas veiksnys tiesioginėms užsienio investicijoms, tačiau trečioji prielaida atmetama. Koreliacinė analizė parodė stiprų tiesioginių ryši tarp nagrinėjamų kintamųjų tiek Lietuvos, tiek Latvijos, tiek Estijos atvejais, nors buvo tikėtasi priešingai. Analizės rezultatai rodo, kad didėjant vidutiniam atlyginimui šalyje daugėja į šalį pritrauktų tiesioginių investicijų. Tai paaiškinama bendru šalies ekonomikos išsivystymo lygiu: jei šalis yra konkurencinga, joje gerai išvystyta infrastruktūra ir palanki verslo aplinka, šie pranašumai atsveria trūkumus, susijusius su darbo jėgos kaina. Taigi *didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyje nedaro neigiamos įtakos pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms.*

5. Šalies rinkos dydis ir tiesioginės užsienio investicijos

Vienas iš ekonominėje literatūroje išskiriamų veiksnių, kuris skatina tiesiogines užsienio investicijas šalyje, yra rinkos veiksniai. Dažnai įmonės investuoja užsienyje, siekdamos įsigyti papildomų rinkos segmentų. Nauja rinka, jos dydis, galimi augimo tempai padeda užsitikrinti pelno lygį ir veiklos plėtrą [9].

4 prielaida: *Egzistuoja tiesioginis ryšys tarp šalies rinkos dydžio ir tiesioginių užsienio investicijų į šalį.*

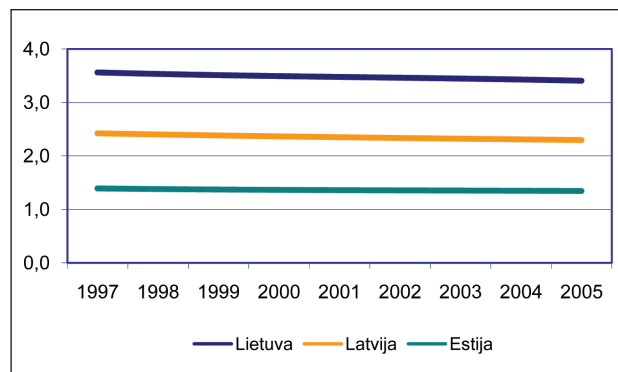
9 pav. pateikiami duomenys apie trijų nagrinėjamų Baltijos šalių rinkos dydžio (gyventojų skaičius šalyje, išreikštas milijonais gyventojų) raidą 1997–2005 m. Šiose šalyse per visą nagrinėjamą laikotarpį vietinės rinkos mažėjo. Viena iš pagrindinių šios tendencijos priežasčių – nepaprastai padidėję emigracijos iš Baltijos valstybių mastai.

4 lentelėje pateikiami šalies rinkos dydžio (gyventojų skaičiaus) ir tiesioginių užsienio investicijų absoliučių dydžių koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacijos analizė rodo labai stiprų atvirkštinį ryšį tarp kintamųjų Lietuvoje ir Latvijoje, o Estijoje – silpnėsnį. Neigiama koreliacijos koeficiento reikšmė susijusi su tuo, kad tiesioginės užsienio investicijos į nagrinėjamas šalis augo, o gyventojų skaičius jose mažėjo. Stjudento kriterijaus metodu atlikto analizės kintamųjų reikšmingumo vertinimas (reikšmingumo lygmuo – 0,05, laisvės laipsnis – 7) rodo, kad vietinės rinkos dydžio (gyventojų skaičiaus) šalyje ir

3 lentelė. TUI ir vidutinio atlyginimo priklausomybės rodikliai
Table 3. Indicators of FDI and salary interrelationship

Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritinis}
Lietuva	0,9507	8,1147	2,3646
Latvija	0,9856	15,3990	2,3646
Estija	0,9450	7,6412	2,3646

9 pav. Rinkos dydis (gyventojų skaičius) Baltijos šalyse

Fig 9. Size of market (number of inhabitants) in the Baltic countries

4 lentelė. Šalies rinkos dydžio ir TUI priklausomybės rodikliai
Table 4. Indicators of market size and FDI interrelationship

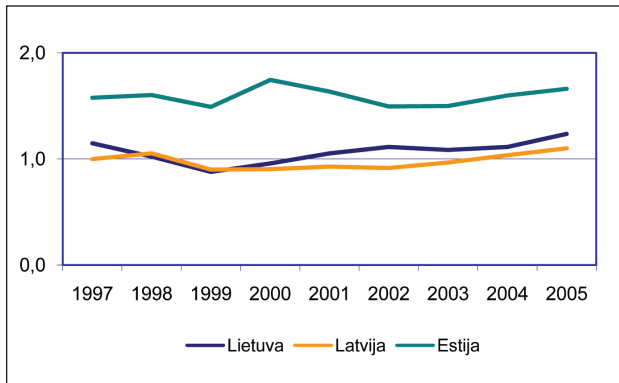
Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritinis}
Lietuva	0,9507	8,1147	2,3646
Latvija	0,9856	15,3990	2,3646
Estija	0,9450	7,6412	2,3646

tiesioginių užsienio investicijų ryšys yra reikšmingas. Ketvirtoji prielaida atmetama. Koreliacinė analizė parodė stiprų atvirkštinį ryšį tarp šalies rinkos dydžio ir tiesioginių užsienio investicijų į šalį Lietuvos ir Latvijos atvejais. Estijos atveju ryšys tarp kintamųjų yra silpnėsnis. Rezultatai rodo, kad mažėjanti vidaus rinka (gyventojų skaičius) šalyje daro teigiamą poveikį į šalį pritrauktoms tiesioginėms investicijoms. Taigi *tiesioginio ryšio tarp šalies rinkos dydžio ir tiesioginių užsienio investicijų į šalį neegzistuoja.*

6. Ekonominis atvirumas ir tiesioginės užsienio investicijos

Atskirų šalių ekonomika negali vystytis atitrūkusi nuo pasaulio ūkio, nepalaikydama ryšių su kitomis šalimis, tačiau vienų šalių ekonomika yra atviresnė nei kitų. Kuo šalies ekonomika yra atviresnė, tuo labiau vystosi užsienio prekyba, o tai labai svarbu valstybės vidaus ekonomikai. Kuo didesnis ekonominio atvirumo laipsnis, tuo aukštesnis pajamų lygis, ir tai būdinga tiek mažoms, tiek didelėms valstybėms, tiek išsivysčiusioms, tiek besivystančioms šalims [10].

5 prielaida: Ekonominis atvirumas šalyje daro įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms į šalį. Didelis ekonominio atvirumo laipsnis pritraukia daugiau tiesioginių užsienio investicijų į šalį.

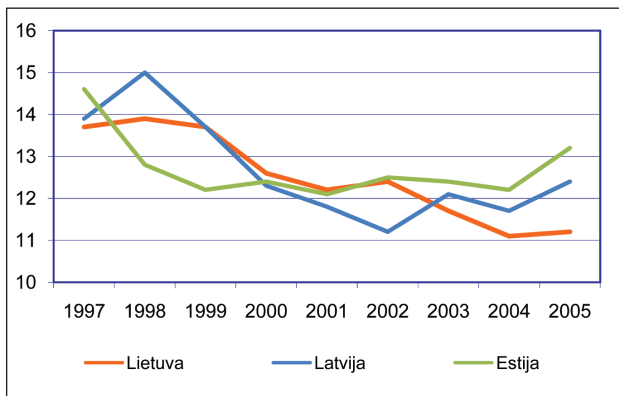

10 pav. Ekonominis atvirumas Baltijos šalyse
Fig 10. Economic openness in the Baltic countries

5 lentelė. Šalies ekonominio atvirumo ir TUI priklausomybės rodikliai

Table 5. Indicators of economic openness and FDI interrelation

Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritinis}
Lietuva	0,5965	1,9664	2,3646
Latvija	0,3670	1,0439	2,3646
Estija	0,1532	0,4102	2,3646

11 pav. Mokesčių našta Baltijos šalyse, BVP %
Fig 11. Tax burden in the Baltic countries, % of GDP

6 lentelė. Mokesčių našta šalyje ir TUI priklausomybės rodikliai

Table 6. Indicators of tax burden and FDI interrelationship

Šalis	r	t_{stebimas}	t_{kritinis}
Lietuva	-0,8963	-5,3488	2,3646
Latvija	-0,7004	-2,5964	2,3646
Estija	-0,1706	-0,4582	2,3646

nio investicijų į šalį.

Ekonominio atvirumo laipsnį įvertinsime importo ir eksporto sumos ir bendrojo vidaus produkto santykiu. Šie duomenys pateikiami 10 pav.

Pastebima, kad per nagrinėjamą laikotarpį ekonominis atvirumas visose trijose šalyse tendencingai kilo, išskyrus 1999 m., kai šios šalys patyrė Rusijos krizės padarinius bei dar kelis laikotarpius, kai ekonominio atvirumo lygis šalyse sumažėjo. Didžiausias ekonominio atvirumo laipsnis nagrinėjamu laikotarpiu buvo Estijoje, mažiausias – Latvijoje.

5 lentelėje pateikiami šalies ekonominio atvirumo ir tiesioginių užsienio investicijų dydžių koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad ryšys tarp visų trijų nagrinėtų šalių ekonominio atvirumo ir TUI yra silpnas arba labai silpnas. Studento kriterijaus metodu įvertintas kiekvieno analizėje naudoto kintamojo reikšmingumas. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo – 0,05, laisvės laipsnis lygus 7. Rezultatai rodo, kad šalies ekonominis atvirumas nėra reikšmingas veiksnys visų šalių tiesioginėms užsienio investicijoms, nes t_{stebimas} dydis yra mažesnis, nei t_{kritinis} .

Penktoji prielaida nepasitvirtino visais trimis atvejais (Lietuvos, Latvijos ir Estijos), tad galima teigti, kad šalies ekonominis atvirumas nedaro įtakos į šalį pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms.

7. Mokesčių našta ir tiesioginės užsienio investicijos

Mokesčių našta – vienas iš kriterijų pasirenkant vietą daugianacionalinėms organizacijoms kurti ir plėsti. Mažesnė mokesčių našta – viena iš sąlygų, kuri turėtų pritraukti daugiau užsienio investuotojų į šalį [11]. Šioje darbo dalyje bus nagrinėjamas ryšys tarp mokesčių naštos šalyje ir tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Dėl nepakankamo duomenų prieinamumo ir dėl to, kad šalys skirtingai apibrėžia mokesčių našta, šis dydis bus įvertinamas gamybos ir importo mokesčiais kaip procentinė šalies BVP dalis.

6 prielaida: Mažesnė mokesčių našta šalyje daro teigiamą poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms.

11 pav. parodyta Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokesčių našta, išreikšta mokesčių gamybai ir importui dydžiu, kaip procentinė dalis nuo šalies BVP. Didžiausia mokesčių našta Lietuvoje ir Latvijoje buvo 1998 metais, Estijoje – 1997 m. Po šių laikotarpių mokesčių našta šalyse krito iki 2004 m., kai visos trys šalys įstojo į Europos sąjungą, tuomet mokesčių našta pradėjo didėti.

6 lentelėje pateikiami mokesčių naštos šalyje ir tiesioginių užsienio investicijų dydžių koreliacinės analizės ir reikšmingumo įvertinimo rezultatai.

Koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad ryšys tarp mokesčių naštos ir TUI Lietuvoje yra labai stiprus, Latvijoje kiek silpnesnis, o Estijoje – labai silpnas. Studento kriteri-

jaus metodu įvertintas kiekvieno analizėje naudoto kintamojo reikšmingumas su reikšmingumo lygmeniu – 0,05, laisvės laipsniu – 7. Rezultatai rodo, kad mokesčių našta yra reikšmingas veiksnys Lietuvos ir Latvijos tiesioginėms užsienio investicijoms. Estijos atveju rezultatai rodo, kad mokesčių našta nėra reikšmingas veiksnys tiesioginėms užsienio investicijoms.

Šeštoji prielaida pasitvirtino tik Lietuvos ir Latvijos atvejais. Galima teigti, kad *mokesčių našta daro teigiamą poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms Lietuvoje ir Latvijoje*.

8. Išvados

Tiesioginės užsienio investicijos valstybių ekonominėje politikoje dažniausiai besąlygiškai yra laikomos teigiamu reiškiniu ir kryptingai naudojamos ekonominiam augimui pasiekti. Tiesioginės užsienio investicijos ypač akcentuojamos kaip viena iš veiksmingiausių priemonių ekonomikos augimui plėtoti pereinamojo laikotarpio šalims, tarp jų ir Lietuvai.

Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą 2005 m. pabaigoje buvo 6,9 mlrd. (2 tūkst. eurų žmogui), o šalies bendrasis vidaus produktas – 20,6 mlrd. eurų (6 tūkst. eurų žmogui). Latvijoje tais pačiais metais tiesioginės užsienio investicijos siekė 4,2 mlrd. eurų (1,9 tūkst. eurų žmogui), bendrasis vidaus produktas sudarė 13 mlrd. eurų (5,7 tūkst. eurų žmogui). Estijoje atitinkamai 10,7 mlrd. eurų (8 tūkst. eurų žmogui) ir 11 mlrd. (8,2 tūkst. eurų žmogui). Baltijos šalyse tiek gaunamos tiesioginės užsienio investicijos, tiek bendrasis vidaus produktas per nagrinėjamą laikotarpį (1997–2005 m.) nuolat augo, išskyrus pastebimą sąstingį 1998–1999 m. Užsienio prekybą pastaruoju laikotarpiu ribojo Rusijos krizė, kuri darė įtaką visų trijų Baltijos šalių ekonomikos raidai.

Ekonominės literatūros analizė atskleidė prieštarinę tiesioginių užsienio investicijų poveikį ekonominei šalies plėtrai: teigiamą (tiesioginės užsienio investicijos skatina ūkio plėtrą didinant kapitalą ir jo kokybę. Tai lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir kiekio didėjimą, suteikia galimybę vietinėms kompanijoms pasisemti patirties ir žinių, išliekant gyvybingoms net ir didėjančios konkurencijos sąlygomis) ir neigiamą (užsienio kapitalo įmonės, veikiančios ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus, juos tik sustiprina, o tai kartu leidžia „pasiimti“ ekonominę rentą ir „ištraukti“ iš vietinės šalies kapitalą).

Straipsnio autoriai suformulavo teoriškai pagrįstas prielaidas apie konkrečius sąryšius tarp tiesioginių užsienio investicijų, bendrojo vidaus produkto, eksporto, mokesčių naštos, rinkos dydžio ir kt., kurios tikrinamos Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonomikose. Prielaidoms tikrinti naudojama koreliacinė analizė, reikšmingumui įvertinti – Stjudento kriterijaus metodas. Suformuluotos prielaidos patiekiamos:

1. Tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą po-

veikį šalies bendrojo vidaus produkto augimui.

2. Didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyje daro neigiamą įtaką pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms.
3. Tiesioginės užsienio investicijos į šalį daro teigiamą poveikį jos eksportui.
4. Egzistuoja tiesioginis ryšys tarp rinkos šalies rinkos dydžio ir tiesioginių užsienio investicijų į šalį.
5. Ekonominis atvirumas šalyje daro įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms į šalį. Didesnis ekonominio atvirumo laipsnis pritraukia daugiau tiesioginių užsienio investicijų į šalį.
6. Mažesnė mokesčių našta šalyje daro teigiamą poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms.

Pagal pateiktose prielaidose apibrėžiamų sąryšių kiekybinio įvertinimo rezultatus atlikta ekonominė analizė.

Pastebėta, kad ryšys tarp gaunamų tiesioginių užsienio investicijų ir bendrojo vidaus produkto yra tiesioginis ir labai stiprus visose nagrinėjamose šalyse. Neatmetant tikimybės, kad atskiri užsienio kapitalo srautai gali neigiamai veikti šalies bendrąjį vidaus produktą, nustatyta, kad šalies ūkio mastu *tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies bendrajam vidaus produktui*.

Panašus rezultatas pastebėtas nagrinėjant gaunamų tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto sąryšį. Visose trijose šalyse pastebėtas labai stiprus tiesioginis ryšys tarp šių kintamųjų. Prielaida pasitvirtino visais atvejais: Lietuvos, Latvijos ir Estijos, tad galima teigti, kad *tiesioginės užsienio investicijos į šalį daro teigiamą poveikį jos eksportui*.

Atliekant tyrimą nustatyta, kad *didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas nedaro neigiamos įtakos į šalį pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms*. Tai pasitvirtino visų trijų šalių ekonominėje aplinkoje – nustatytas stiprus atvirkštinis ryšys tarp šių kintamųjų. Tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, tiek Estijoje per nagrinėjamą laikotarpį nuolat kilo tiek vidutiniai mėnesio atlyginimai, tiek gaunamos tiesioginės užsienio investicijos.

Tiriant ryšį tarp šalies rinkos dydžio ir gaunamų tiesioginių užsienio investicijų į šalį nustatyta, kad *rinkos dydis Baltijos šalyse neturi įtakos gaunamoms tiesioginėms užsienio investicijoms*, nors buvo tikėtasi priešingai. Lietuvoje ir Latvijoje ryšys tarp šių kintamųjų yra labai stiprus, Estijoje – kiek silpnesnis. Galima teigti, kad užsienio investuotojai, pasirinkdami investuoti į Baltijos šalis, atsižvelgia į kitus veiksnys.

Nagrinėjant šalių ekonominio atvirumo, išreikšto šalies importo, eksporto sumos ir bendrojo šalies produkto santykiu, buvo tikimasi, kad didesnis ekonominio atvirumo laipsnis pritraukia daugiau tiesioginių užsienio investicijų į šalį. Gauti rezultatai rodo priešingai. *Ekonominis atvirumas nėra lemiamas tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo į šalį veiksnys*.

Įvertinus mokesčių naštos šalyje daromą poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms, Lietuvoje pastebėtas la-

bai stiprus, o Latvijoje – gana stiprus ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų. Estijoje šis ryšys yra labai silpnas, be to, gautų rezultatų reikšmingumas nėra pakankamas, tad išvadų apie ryšį padaryti negalima. Taigi *Lietuvoje ir Estijoje mokesčių našta yra lemiamas veiksnys tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti į šalį.*

Apibendrinant rezultatus pastebėta, kad visoms Baltijos šalims būdingas stiprus ryšys tarp gaunamų tiesioginių užsienio investicijų ir bendrojo vidaus produkto, gaunamų tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto. Analizuojant veiksnius, darančius įtaką gaunamoms tiesioginėms užsienio investicijoms, nustatyta, kad didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyse nelemia gaunamų tiesioginių užsienio investicijų visose Baltijos šalyse. Analogiškai šiose šalyse rinkos dydis taip pat statistiškai neturi įtakos užsienio kapitalo srautams augti. Ekonominis atvirumas tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, tiek Estijoje nelemia gaunamų tiesioginių užsienio investicijų. Taip pat nustatyta, kad mokesčių naštos mažėjimas Lietuvoje ir Latvijoje daro teigiamą įtaką gaunamoms tiesioginėms užsienio investicijoms. Estijos atveju toks ryšys statistiškai neišryškėjo.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad kai kurie ryšiai, pagrįsti moksline literatūra ir nustatyti kitose valstybėse, Baltijos šalyse pereinamuoju laikotarpiu statistiškai nepasitvirtino.

Literatūra

1. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų strategija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 60-2424.
2. RUNIEWICZ, M. *The Impact of Foreign Direct Investments on the Export Competitiveness of the Baltic States in the European Single Market*. Vilnius: Kriventa, 2005. 151 p.
3. GINEVIČIUS, R.; RAKAUSKIENĖ, O. G.; PATALAVIČIUS, R.; TVARONAVIČIENĖ, M.; KALAŠINSKAITĖ, K.; LISKAUSKAITĖ, V. *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Technika, 2005. 363 p.
4. MAKKI, S. S.; SOMWARU, A. Impact of FDI and trade on economic growth: evidence from developing countries. *American Journal of Agricultural Economics*, 2004, Vol 86, Issue 3, p. 86–94.
5. *Latvijos statistikos biuras* [žiūrėta 2007-05-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.csb.lv>>.
6. *Estijos statistikos tarnyba* [žiūrėta 2007-05-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.ee>>.
7. KRUGER, J. *Foreign Investment. Namibia Economist*. Part V of VII. Windhoek: Business Intelligence, 2001.
8. HSIAO, C.; SHEN, Y. Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Importance of Institutions and Urbanization. *Economic Development & Cultural Change*, 2003, Vol 51, Issue 4, p. 98–109.
9. DUNNING, J. H.; NARULA, R. *The investment development path revisited. Foreign Direct Investment and Governments: Catalysts for Economic Restructuring*. London: Routledge, 1996.
10. EVANS, B. *Investment and Development*. Tearfund: Teddington, 2004. 324 p.
11. CORDEN, W. M. *Trade Policy and Economic Welfare*. Second Edition. Boston: Clarendon Press, 1997. 320 p.

Laima ŠEČKUTĖ. Assoc Prof, Dr of soc. sciences, Dept of Enterprise Economics and Management, Vilnius Gediminas Technical University.

Research interests: foreign direct investment, trends of development, forecasting, forecasting methods.

Vytautas TVARONAVIČIUS. Doctoral student of Business Management Faculty, Vilnius Gediminas Technical University.

Research interests: investments, economic environment.